

kai értékeit. A *Perzsa motívumok*-ciklus elemzésénck is egy egész fejezetet szentel. Rámutat a versek „kettős, perzsa és orosz világára”. Puskin, *Háfiz*, *Szádi* és *Rumi* örökségére Jeszenyin költészetében: „*Jeszenyin saját Perzsiát alkot. Nem stíluselekticizmus, hanem egy szerves, egységes mű jött létre. Bár bizonyos stílusrétegek kimutathatók, mégis fontosabb az elbeszélő köznyelvtől a romantikus stílusjegyekig terjedő skálánál az eredetiség mélységdimenziója, sajátos minősége, esztétikai értéke.*”

Hasonlóképpen teljes fejezetet foglal el Jeszenyin költészetének megárazó végső akkordja, az élveboncolás vízióit felidéző vers, *A fekete ember* elemzése: „*A rémlátó képzelet nagyszabású látomásos képekben jeleníti meg a költő sorsalakulását. . . A keresetlen realizmus és a groteszk vizionálás, a fantasztikum ellentéte fokozza az iszonytató hatást.*” Joggal állapítja meg elemzése végén Cs. Varga István: „*A fekete ember Jeszenyin életragédiájának döbbenetes erejű kifejezése, önvallomásként és*

költői alkotásként is rendkívül jelentős.

A könyv utolsó fejezete összefoglalja Jeszenyin több mint 60 esztendő magyarországi fogadtatásának történetét, amelynek a gazdagabbik fele kétségtelenül a második, az 1956 utáni időszak. Külön figyelmet szentel Cs. Varga István Jeszenyin magyar fordítóinak, akik között különösen fontos helyet foglal el *Rab Zsuzsa*. Az ő „érdeme, hogy a magyar olvasók Jeszenyint szinte saját költőként ismerik és szeretik”. *Weöres Sándor*, *Fodor András*, *Kálnoky László*, *Veress Miklós*, *Nagy László* nagyszerű fordításai is nagyon sokat tettek Jeszenyin mélyebb megismeréséért, befogadásáért.

Gazdag képanyag, életrajzi adatok és sokszempontú, részletes bibliográfia egészítik ki Cs. Varga István könyvét, amely nemcsak Jeszenyin magyarországi recepciójának, de a költő jelentőségének, bonyolult és nehéz kora megértetésének is igen jelentős állomása. (Európa)

J. MATYI ANNA

A költő életei

Szilágyi Domokos (1938—1976)

Nagyszerű, *Tamási Aron* szavával élve „rendes feltámadás”-sal felérő *album amicorum*ot küldtek barátai-pályatársai az immár tíz esztendeje halott Szilágyi Domokos után, utolsó peregrinációja színhelyére, a túlvilágra.

Berkes Erzsébet az emlékkönyv egyik fő erényét, a költő valódi ar-

cát (arcait!) meg nem hamisító igazmondást, azaz a kiadvány profán epitáfiumjellegét hangsúlyozta az *Élet és Irodalomban* napvilágot látott *Megosztható szomorúság* című, szép és bölcs recenziójában. Etikátlannak, s egyszersmind fölöslegesnek érzem tehát, hogy ugyanerről a kérdéskörrel szóljak. Meg aztán *Kán-*

tor Lajos bravúros-ihletett szerkesztése kínál egy másik, nem kevésbé fontos szempontot is a recenzensnek. Azt, ami a következő alcímen foglalható össze: egy költő hétköznapijai. Avagy: a költészet hétköznapijai. Bármielyen egyedülálló, dicséretes, sokak szemében egyenesen irigylésre méltó, hogy a költészetnek külön Nap, sőt, Hét adatik mifelénk, (az antológia tanúsága szerint keleti szomszédainknál is!), ez a pár napra koncentrált, sokszor fölfújt-túlhabzott kampányszerű érdeklődés legalább annyit árt, mint használ a líra ügyének. Csak úgy, mint az évenkénti reprezentatív költőkaram (közhasznú nevén: a *Szép versek!*) maguknak a poétáknak. Félreértés ne essék: sem egyik, sem másik eltörlése-megszüntetése nem volna kívánatos. Csupán az *átbangolása*. Mindössze annyit kellene tenni, hogy ezeken az ünnepi napokon se maradjon említés nélkül: a versolvasás, versbefogadás nem *vasárnapi vadászat*. A líra (és a lírikusok!) hétköznapijai, a *mívesnapok* (amit Szilágyi pátriájában, Erdélyben, valaha *mívesnapoknak* mondtak!) pedig jóval fontosabbak, mint pirosbetűs ünnepei. És itt, már az első lapon, megkezdődik a kántori bravúr. A kötet nyitánya ugyanis a *Hétköznapiok* című Szilágyi Domokos-vers:

*Az ünnep, az ünnep balandó,
Csak a hétköznap maradandó.
A mívesnap, a meg-megújuló
kín, a keserv, soba-el-nem-múló,
élet-igéző és baláltra-vált,
örök életre hoz örök balált,
örök baláltra örök életet,
az ég alatt, a rögös föld felett,
folytatódás, folytatás, mind, ami
napról napra megtart, és vallani
késztet – hogy e kényre-kedvre talált
lét – állítólag – csakis így szilárd.
(Hétköznapiok, 1971.)*

És rögtön a második opuszban, Szilágyi *A költészet örökletes* című

esszéjében, választ kapunk rá, miért is kell a költészetnek helyet kapnia a mindennapokban: „*A költészet örökletes gyógyír; a népé különösen. Mindig akad valami, amivel szemben védtelen az ember (tegyük hozzá: vannak vidékek ahol ez a veszélyeztetettség teljes kiszolgáltatottsággá fokozódik! S amíg akad, addig van költészet*”. Ismerős, elégszer nem ismételhetően lényeges gondolat ez. Vosznycsenszkij: *Párbeszéd a költészetéről*-jének egy mondata csendíti rá a tiszta rímet: „*A költészet ma az élők és mindenekelőtt az ember védelmének testülete.*” S ahogy a várvédők nincsenek sebek nélkül, úgy a költő, az *embervédelmi testület* holtig-önkéntese is állandó veszélyhelyzeteket vállal küldetése érdekében. A könyv hű képet ad mindazokról a kanosszárkról, amelyekről a fűlszövegek és a frissen-koszorúzott költőket méltató szónoklatok egyaránt mélyeket hallgatnak. Az ideoda utaztatott, többszörösen „nemszűz” kéziratokról, a laptól lapig rúgásokról, az elodázott válaszok „lélektani módszeréről”, esetenként fontos kézikönyvek, szótárak hiányáról – egyszóval mindazokról a packázásokról és megpróbáltatásokról, amelyek egy „népszolgálo” – Sz. D. nevezi így önmagát – életében és pályáján elkerülhetetlenek.

És prűdéria volna kihagyni e rövid szemléből a költősors többnyire rogyadozó alapépitményének beszédes dokumentumait! Ez persze megint csak tabutéma. Pedig milyen igaz a szállóigeszámba menő *Vas István*-mondás, miszerint magyar költő Kossuth-díjon innen aligha szabadul meg az anyagi gondoktól. Hát még ott, ahol Kossuth-díj sincsen... Szilágyi Domokos így ír *Majtényi Erik*nek 1973. augusztus 9-én: „*Mert főfogal kozásom... a koldulás, mellék – a fordítás.*” A „koldulási jogalapot” (Művészeti Alap-segélykérelmet!) egyébként a hetvenesztendő s lelkész-

apa nyugalomba vonulása adta. Később, a kálvária újabb stációjaként, temetéséről is hasonló módon, instanciázó levelekkel kellett gondoskodni.

A megdicsőülés ritka pillanatai – lásd a kötetben közölt egykorú kritikákat, s a nagyszámú emlékverset! – és a prózai megpróbáltatások között keskeny, de szilárd pallót jelentettek a költő számára a műfordítói-recenzi-esszéírói feladatok. Szilágyi – labilis idegrendszerét, törekény fizikumát meghazudtolóan – olyan, szürkének-szárzának ítélt feladatokat is pontosan és meggyőzően látott el, mint rövid könyvismertetések írása a *Tallózó* című könyvtári szemle számára. Hétköznapi-dicsérő versét többek között ezek a rövid terjedelmű, de összetéveszthetetlenül egyéni munkái is hitelesítik. Egy gépies műfaj fölemelése – mondhatnánk róluk.

De folytassuk a költészet-hétköznap egyenleg nyomon követését az emlékkönyvben. Az egyik, a *Költői szóhasználat* című írás, egyben a jellegzetesen Szilágyi Domokos-i „minőségi szarkazmus” példája is: „A költői szavak nagy része óhatatlanul azt a benyomást kelti, hogy a költők valamilyen kifinomult vegetarianizmus hívei, akárcsak Lucius, az aranyszámár, ki egy sor izgalmas kalandot él át, míg a megváltó rózsákat lelegheti.” (1964) Ugyanebben az esztendőben, *A költészet betén* című önvallomásában így foglalja össze a poéták helyzet-szeropét: „A költő: szókölcsonzó.” Más szóval: egy a nélkülözhetetlen humán szolgáltatások közül! Ez a költészet mindennapiságába vetett meggyőződés jellemzi legoldottabb, legjátékosabb pillanatait is. A kötetben megjelent számtalan bökverse közül *A humor Parnasszuson* érdemel külön említést: „túlte-

szek száz tútoron, verem íróbütorom”.

Mindez aligha pusztá rímkényszer. Az „egérszürke” vagy „csótányfekete” írógép a visszaemlékezésekben is a költővel összenőtt tárgyként, nem valamiféle „kultikus eszközként” jelenik meg.

Vannak a kötetnek olyan darabjai – Sz. D. vallomásai a műfordításról, T. S. Eliotról, továbbá Sz. D. és több kortárs román költő-műfordító barátságát-munkakapcsolatát tanúsító írás –, amelyekről érdemes volna részletesebben szólni. Csakúgy, mint magánleveleink irodalmi rétegeiről. Arról, milyen szükségszerűen literatúrával-átítatottak (de nem irodalmiaskodók!) még szerelmes levelei is. Ám a filológizálástól visszariasztanak a szerkesztőbarát és alkalmi horgászcimbora, *Szilágyi István* szavai: „A fűrészpordalékok igencsak rübellte.” A „kamasz angyal” béklyót nem tűrő szárnyait fűrészpordalékkal nyugozni – távol legyen! Hátha megmeghallgatja „THANATOS-RÁDIÓJÁN” (*Hogyan írjunk verset?*) az önkéntes távozása évfordulója alkalmából elhangzó evilági híradásokat. . .

Zárjuk tehát *élete mások által való leírásának* vázlatos ismertetését egy tudálékosságot nem tűrően egyszerű Szilágyi-sorral:

„s dolgozni tovább – pihenésül.”
(*Munka után* – 1965.)

Hinnünk kell – mert e hit nélkül se könyvet, se tollat nem érdemes kézbe venni –, hogy a költő (a költők!) művésnapjai a végső elpihenés után is folytatódnak. Bennünk és általunk. (Kriterion)

PETRÓCZI ÉVA